

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

แนวทางการพัฒนากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลวังควง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
The Guidelines to Develop Organic Farming Group of Wangkhong Sub-district,
Kamphaeng Phet Province

ชาลี ตระกูล¹ ราตรี สิทธิพงษ์² และวารังค์ รามบุตร³
Charlee Trakul¹, Ratrei Sitthipong² and Warang Ramabut³

^{1,2} สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

³ สาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

บทคัดย่อ

การวิจัย มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลวังควง และแนวทางการพัฒนากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลวังควง ใช้วิธีการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับสมาชิกของกลุ่ม จำนวน 37 คน แนวทางการพัฒนาให้วิธีการสนทนากลุ่มย่อยจำนวน 9 คน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ และการสังเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า สภาพทั่วไปของกลุ่มเกษตรกรมีที่ดินจำนวน 5 - 10 ไร่ ร้อยละ 38.5 มีความรู้ด้านเทคนิควิธีการผลิตเป็นอย่างดีจากการอบรมให้ความรู้ของหน่วยงานราชการ คิดเป็นร้อยละ 75.8 มีต้นทุนการผลิตต่อไร่ 4,462.41 บาท ส่วนสภาพปัญหาส่วนใหญ่ร้อยละ 58.7 ไม่มีแหล่งรับซื้อผลผลิตที่แน่นอน ส่วนใหญ่ขายให้พ่อค้าคนกลางทั่วไป ส่วนปัญหาหลักคือ ปัญหาด้านการตลาด สินค้าขายได้ราคาไม่แตกต่างจากการปลูกแบบเคมี และแนวทางการพัฒนาควรสร้างกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ Smart Farmer ที่มีคุณภาพโดยหน่วยงานภาครัฐเข้าไปเป็นพี่เลี้ยง สร้างการตลาดที่หลากหลายรูปแบบ และควรมีการแปรรูปข้าวเป็นผลิตภัณฑ์อย่างอื่นเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

คำสำคัญ: สภาพปัญหา / แนวทางการพัฒนา / เกษตรอินทรีย์

Abstract

The purposes of the research were to study the problems of organic farming group of and to find the guidelines to develop organic farming group of Wangkhong Sub-district. This research was quantitative and qualitative research, Data collection was done by a questionnaire conducted with 37 members to find the states and the problem of organic farming group of Wangkhong Sub-district. Focus group conducted with a persons was the method to find the guidelines to develop organic farming of Wangkhong Sub-district. Data were analyzed using percentage and content synthesis to find the problem. The results revealed that for general state it was found that agricultural group had 5 to 10 Rai of land 38.5 percent of agricultural group knew production techniques well 75.8 percent of knowledge were obtained from government sectors. The production cost was at 4,462.41 bath per Rai. For problem it was found that uncertain purchasing resource was at 58.7 percent. Majority of products were sold to general agents. The problem, was found that for marketing, it was found that the price of organic products was not different from chemical products. The guidelines to develop organic rice farming group was found that good smart farmer of organic rice farming should be set by supporting trainers from government sector. The marketing models should be various. Rice processing should be done.

Keywords: Problems / Guidelines / Organic Farming

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญของประเทศไทย ที่สามารถส่งออกได้เป็นอันดับต้นๆ ของโลกเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในกลุ่มอาเซียนประเทศไทยอยู่ในอันดับ 3 รองจากอินโดนีเซีย และเวียดนาม รวมทั้งคุณภาพข้าวไทยโดยเฉพาะข้าวหอมมะลิได้รับการยอมรับจากต่างประเทศว่าเป็นข้าวที่ดี ตลาดส่งออกข้าวที่สำคัญของประเทศไทย 4 อันดับแรก ประกอบด้วย เบนิน สหรัฐอเมริกา อินโดนีเซียและจีน มีมูลค่าการส่งออก 85,800.90 ล้านบาท (กระทรวงพาณิชย์, 2561) ในส่วนของพื้นที่การปลูกข้าวของไทยแบ่งเป็นข้าวนาปี เนื่องจากการปลูกข้าวนาปีของ 58,692,000 ไร่ ผลผลิตต่อไร่ 408 กิโลกรัม เนื้อที่สำหรับการเพาะปลูกข้าวนาปีของประเทศ 11,923,000 ไร่ ผลผลิตต่อไร่ 669 ถึง โดยมีแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับผลิตเฉลี่ยต่อไร่พบว่าภาคกลางเป็นภาคที่มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่สูงสุด รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 601, 539, 389 และ 338 กิโลกรัม ตามลำดับ (กรมการข้าว, 2561) ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจตัวหนึ่งที่ต้องยอมรับว่ามีต้นทุนการผลิตที่สูงมีการใช้สารเคมีเพื่อการผลิตเป็นจำนวนมาก จากสถิติประเทศไทยนำเข้าสารเคมีสำหรับการเกษตร ปีละกว่า 60 ล้านกิโลกรัม ในจำนวนนี้เป็นยาฆ่าหญ้า 38 ล้านกิโลกรัม สารเคมีเหล่านี้จะปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมดินและน้ำ โดยที่เกษตรกรผู้ใช้ไม่มีความรู้ว่าจะใช้พืชอย่างไร (สุดใจ ธารธาราทอง, 2560) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวทางการจัดทำยุทธศาสตร์ข้าวไทยพบจุดอ่อนในส่วนของต้นทุนการผลิตสูงเช่นกัน ชาวนามีค่าใช้จ่ายในการผลิตสูงชันทุกปี ทั้งค่าแรงงาน ค่าปุ๋ยเคมี ค่าสารเคมี และค่าเมล็ดพันธุ์

โดยในปี 2560 รัฐบาลมีนโยบายจัดทำโครงการภายใต้แผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร วางแผนการผลิตข้าวให้มีคุณภาพและปลอดภัยได้มาตรฐาน สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคทั่วโลก โดยรัฐบาลได้เร่งดำเนินการ 3 โครงการ ประกอบด้วย 1) โครงการส่งเสริมการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิคุณภาพดี 2) โครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ และ 3) โครงการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรชาวนามีรายได้เพิ่มมากขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ เน้นการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการทำเกษตรกรรมและพัฒนาต่อยอดการเกษตรแบบครบวงจร เพื่อทดแทนชาวนาปัจจุบันที่มีอายุมาก และผลิตข้าวของประเทศไทยให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง สำหรับการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ข้าวไทย (2560-2564) โดยเน้นสร้างความเข้มแข็งการผลิตที่มีคุณภาพ ลดต้นทุนการผลิต นำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวนาให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สอดรับกับแนวทางการพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืน และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคและผู้นำเข้าจากทั่วทุกภูมิภาคของโลก รวมทั้งเป็นการยืนยันว่าประเทศไทยจะคงความเป็นผู้นำในการผลิตและส่งออกข้าวคุณภาพเยี่ยม และเป็นผู้สร้างความมั่นคงทางอาหารของโลกอย่างยั่งยืน (รัฐบาลไทย, 2560)

จากแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวรัฐบาลให้ความสำคัญกับเกษตรกรอินทรีย์ จึงกำหนดเป็นนโยบายเร่งด่วนที่ต้องการให้ทุกหน่วยงานร่วมดำเนินการโดยขับเคลื่อนการดำเนินการภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2564 เพื่อให้มีการบูรณาการกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ในการขับเคลื่อนเกษตรกรอินทรีย์ให้ขยายตัวในเชิงพื้นที่เพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ผู้บริโภคในประเทศสามารถหาสินค้าเกษตรอินทรีย์บริโภคได้ง่ายขึ้น ประกอบกับองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ หรือ เอฟโอโอ ก็ได้ให้ความสำคัญถึงการพัฒนาระบบอาหารที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภคด้วย (กรุงเทพธุรกิจ, 2561) ปัจจุบันประเทศไทยนำเข้าข้าวอินทรีย์ส่งออกประมาณปีละ 20,000 ตัน ซึ่งเทียบกับข้าวที่ส่งออกขายตลอดทั้งปี 11 ล้านตัน คิดเป็นสัดส่วนไม่ถึง 0.1 % แม้ว่าในต่างประเทศตลาดมีแนวโน้มขยายเปิดพื้นที่มากขึ้น ด้วยเทรนด์รักสุขภาพ (ใบตองแห่ง, 2560) แต่การแข่งขันด้านราคามีสูงเช่นกัน เนื่องจากไทย เวียดนาม เมียนมา และกัมพูชา สามารถผลิตได้ในปริมาณมาก และเป็นข้าวคุณภาพปานกลางที่เหมาะสมกับผู้บริโภคกลุ่มใหญ่ที่มีกำลังซื้อจำกัด (ชุตินา บุญยประภัสร์, 2561)

จากเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น การส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์จึงเป็นสิ่งสำคัญ เกษตรกรบางส่วนปฏิเสธการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมี เนื่องจากต้นทุนการผลิตสูง แต่ข้าวเปลือกราคาถูก ส่งผลให้เกษตรกรมีหนี้สินจำนวนมาก รวมทั้งการใช้สารเคมีทำให้สุขภาพแย่ ดังนั้นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจให้เกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานปลอดภัย ลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าของเกษตรกรเองจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยหาแนวทางการพัฒนากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ตำบลวังควง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ที่เน้นใน

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬงเพชร

การศึกษาเพื่อค้นหาปัญหาและสาเหตุ ร่วมกันวางแผน ร่วมกันจัดทำกิจกรรมและฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง (Learning by doing) เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลวังคอง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
2. แนวทางการพัฒนากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลวังคอง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

วิธีดำเนินการวิจัย

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหา ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลวังคอง โดยการใช้แบบสอบถาม

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลวังคอง จำนวน 39 คน ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธาน เภรณญิก และสมาชิกของกลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบเครื่องมือ เกี่ยวกับประเด็นสภาพปัญหาการปลูกข้าวของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ประกอบด้วยด้านเมล็ดพันธ์ ด้านการเตรียมดิน ด้านการเพาะปลูก ด้านการดูแลรักษา ด้านการเก็บเกี่ยวและด้านการจำหน่าย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์เก็บข้อมูลกับประชากรของกลุ่ม โดยติดต่อประสานงานกับประธานกลุ่ม เพื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูล กับสมาชิกทุกคน โดยกำหนดวันเวลาและสถานที่ในการเก็บข้อมูลเป็นสัปดาห์แรกประสงค์ของหมู่บ้าน และสอบถามเป็นรายบุคคล ซึ่งผู้วิจัยบันทึกข้อมูลที่ได้ลงในแบบสอบถามที่กำหนดไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลเป็นร้อยละ เพื่อหาข้อมูลด้านการปลูกข้าวและสภาพปัญหา โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางด้านสถิติ ข้อมูลที่เกี่ยวกับสภาพภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ผล โดยการแจกแจงค่าความถี่ และค่าร้อยละ ส่วนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปลูกข้าว และสภาพปัญหา โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาตามประเด็นที่กำหนด

ตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาการปลูกข้าวของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลวังคอง

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการปลูกข้าวของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลวังคอง โดยการสนทนากลุ่มย่อย มีรายละเอียด ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 9 คน ประกอบด้วย เกษตรกรผู้ทำเกษตรปลอดภัย ประธานกลุ่มกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลวังคอง สมาชิกของกลุ่ม นักวิชาการเกษตร นักวิชาการ และปราชญ์ชาวบ้านผู้มีประสบการณ์การทำข้าวปลอดภัยหรือข้าวอินทรีย์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการปลูกข้าวอินทรีย์ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจเครื่องมือ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดวันเวลาและสถานที่ ในการสนทนากลุ่มย่อย จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลแนวทางในการพัฒนาการปลูกข้าวอินทรีย์ให้เกิดความยั่งยืน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสังเคราะห์เนื้อหา ตามประเด็นต่างๆ ที่กำหนดไว้

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์สรุปได้ดังนี้

สภาพทั่วไปของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์

สภาพทั่วไปของกลุ่มเกษตรกร จากการใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง

1. พื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์ของกลุ่ม มีพื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์มากที่สุดคือ จำนวน 5 - 10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 38.5 ส่วนใหญ่ไม่มีพื้นที่เป็นของตนเอง ใช้ลักษณะการเช่าคิดเป็นร้อยละ 73.20
2. ทรัพย์สินในการผลิต ด้านเครื่องจักรกลเกษตรกรทั้งหมดไม่มีรถเกี่ยวข้าวเป็นของตนเอง ใช้วิธีการจ้าง ส่วนใหญ่มีรถไถนาแบบเดินตาม ร้อยละ 94.9 และเครื่องสูบน้ำ/ตัดหญ้าร้อยละ 92.3 ด้านทุน เกษตรกรส่วนใหญ่มีทุนไม่เพียงพอ ร้อยละ 53.8 แหล่งเงินกู้ทั้งหมดกู้ในระบบ ร้อยละ 51.4 โดยกู้จากธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเป็นหลัก แรงงานส่วนใหญ่ในกลุ่มมีแรงงานเพียงพอ ซึ่งใช้แรงงานในครัวเรือน ร้อยละ 79.5
3. เทคนิควิธีการผลิต ด้านความรู้เกษตรกรที่ทำเกษตรแบบอินทรีย์ ในเรื่องการเตรียมดินการปลูก การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยวส่วนใหญ่มีความรู้ในเรื่องนี้ ร้อยละ 65.8 ซึ่งได้เข้าอบรมจากหน่วยราชการที่เข้ามาส่งเสริม เช่น เกษตรอำเภอ การศึกษานอกโรงเรียน ทำให้เกษตรกรสามารถจัดการปัญหาดังกล่าวได้ตนเอง
4. ต้นทุนการผลิต ในการผลิตค่าใช้จ่ายหลักๆ ที่เกษตรกรจำเป็นต้องจ่ายประกอบด้วย ค่าเตรียมดิน ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าแรงงาน ค่าดูแลรักษา ค่าเก็บเกี่ยว โดยเฉลี่ยต่อไร่ 5,462.41 โดยพบว่าค่าใช้จ่ายที่สูงที่สุด เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเก็บเกี่ยว
5. การตลาด เกษตรกรเกือบทั้งหมดร้อยละ 85.7 ยังไม่มีความรู้ทางการตลาด ตลาดสินค้าส่วนใหญ่ขายให้พ่อค้าคนกลาง ไม่มีแหล่งรับซื้อเฉพาะสำหรับการซื้อผลผลิตข้าวอินทรีย์ และส่วนใหญ่ร้อยละ 98.2 ไม่มียุ่งฉางในการเก็บข้าวไว้ในกรณีราคาตกต่ำ

สภาพปัญหาของเกษตรกรจากการระดมความคิด

1. ด้านเมล็ดพันธุ์ สมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่ คือเกษตรกรไม่ได้เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้เพื่อทำพันธุ์ในรุ่นต่อไป เนื่องจากพื้นที่ในการทำเกษตรมีน้อย และต้องมีความรู้ในกระบวนการทำพันธุ์ข้าว เกือบทั้งหมดของสมาชิกซื้อพันธุ์ข้าว ซึ่งการซื้อพันธุ์ข้าวมีราคาแพง ทำให้มีการปะปนของเมล็ดพันธุ์ และเมล็ดพันธุ์เก่า ส่งผลให้ต้นทุนการปลูกข้าวราคาสูง และในบางครั้งให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำ เนื่องจากได้พันธุ์ข้าวที่ไม่ดี
2. ด้านการเตรียมดิน สมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาการเตรียมดิน ส่วนใหญ่ไม่มีการเผาตอซัง จะใช้วิธีการไถกลับเพื่อให้ตอซังย่อยสลาย ปัญหาที่พบในส่วนของน้ำมีราคาแพงและการขาดแคลนรถไถ จำเป็นต้องจ้าง ทำให้ต้นทุนการปลูกข้าวค่อนข้างสูงสำหรับเกษตรกรที่จ้าง เป็นอย่างมาก ส่วนใหญ่ที่ใช้น้ำในการสูบน้ำ
3. ด้านการปลูก สมาชิกของมีความคิดเห็นว่าปัญหาหลักคือการมีแมลงศัตรูพืชรบกวน ซึ่งทางกลุ่มลดต้นทุนโดยใช้น้ำหมักที่ทางกลุ่มผลิตใช้เอง
4. ด้านการเก็บเกี่ยว สมาชิกของเกษตรกรของกลุ่ม มีความคิดเห็นว่าปัญหาตรงที่ขาดสถานที่ในการเก็บรักษาและขาดแคลนแรงงาน เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วต้องจำหน่ายทันที เนื่องจากสมาชิกไม่มียุ่งฉางสำหรับการเก็บข้าวไว้ในกรณีการต่อรองราคาจากพ่อค้าคนกลาง
5. ด้านการตลาด สมาชิกของกลุ่มมีความคิดเห็นว่าปัญหาหลักคือการขาดตลาดรองรับสินค้าเกษตรของชุมชน ผลผลิตของกลุ่มยังไม่มีกรรองรับจากหน่วยงานภาครัฐ การรู้จักในวงแคบ ทำให้ผลผลิตไม่มีความแตกต่างจากข้าวเคมีที่ขายให้พ่อค้าคนกลาง หรือโรงสี จะได้ราคาเดียวกับข้าวทั่วไปในท้องตลาด การรวมกลุ่มกันยังไม่มีอำนาจต่อรอง และกลุ่มยังรวมตัวกันไม่เข้มแข็ง ไม่มีการรับซื้อข้าวจากสมาชิกเพื่อแปรรูปเป็นข้าวสารในการนำไปจำหน่าย เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด

แนวทางพัฒนาเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์

ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ให้แนวทางการพัฒนาในทิศทางเดียวกัน จะแตกต่างกันในส่วนของวิธีการพัฒนาเพื่อให้เกิดผล ดังนี้

1. ควรให้กลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ภายใต้การส่งเสริมปัจจัยการผลิตที่มาจากพื้นที่ของตนเอง ดังนี้

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬงเพชร

- 1) การกำกับและติดตามการจัดการปัจจัยการผลิตในการปลูกข้าวอินทรีย์ โดยกำกับติดตามในขั้นตอนการผลิต ดังต่อไปนี้
 - การเตรียมดิน ได้แก่ การเลือกใช้การหมักตอซัง การทำปุ๋ยพืชสดหลังการทำนา ปุ๋ยคอก (มาจากสัตว์ที่ตนเองเลี้ยงจากอาหารอินทรีย์) หรือปุ๋ยหมักชีวภาพ เป็นต้น
 - การเตรียมเมล็ดพันธุ์ ได้แก่ การใช้เมล็ดพันธุ์ที่คัดเลือกและเก็บรวงที่สมบูรณ์ของตนเอง หรืออาจนำมาจากธนาคารเมล็ดพันธุ์ในชุมชน เป็นต้น
 - การดูแลบำรุงรักษา ได้แก่ การทำสมุนไพรรักษาแมลงโดยเฉพาะหนอนกระทู้ การตัดยอดข้าว ทำให้ข้าวสุกพร้อมกันและสม่ำเสมอ เป็นต้น
 - การเก็บเกี่ยวตามเงื่อนไขของเกษตรกรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง
- 2) การพิจารณาเลือกวิธีการเพาะกล้าและการปลูกข้าวที่ใช้แรงงานให้น้อยลง เช่น การทำนาโยน หรือร่วมกันรวมกลุ่มเอาแรงกัน ได้แก่ การลงแขก เป็นต้น
2. ควรให้กลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์กับกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ในกลุ่มอื่นๆ เพื่อให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้ที่ตนเองมีอยู่และจากของผู้อื่นซึ่งอาจสร้างเป็นนวัตกรรมใหม่
3. กลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ต้องรับภาระงานของตัวเองเพื่อเป็นหลักประกันด้านคุณภาพ และหาช่องทางการจำหน่ายข้าวโดยเข้าร่วมในงานนิทรรศการ หรืองานประจำปีต่าง ๆ
4. ส่งเสริมให้กลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ก้าวเข้าสู่วิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพ โดย
 - 1) ควรส่งเสริมผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ให้สามารถสร้างแผนการผลิตและตลาดด้วยตนเอง ดังนี้
 - การจำหน่ายผ่านสื่อสาธารณะ
 - การเปิดร้าน Green shop ในพื้นที่เขตเมืองให้ใกล้ชิดผู้บริโภคมากขึ้น หรือจัดหาแหล่งจำหน่ายสินค้าปลอดภัย ผ่านปั้มน้ำมัน ร้านขายของที่ระลึกในจังหวัดกาฬงเพชร
 - ควรประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนการจัดซื้อข้าวอินทรีย์ไปใช้บริโภคหรือให้บริการ ในหน่วยงานของรัฐ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล สถานที่ราชการ เป็นต้น
 - 2) ควรขยายการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับข้าวอินทรีย์ โดยสร้างผลิตภัณฑ์จากข้าวให้เพิ่มขึ้น
 - 3) ควรสร้าง Branding ของกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์และทำให้เป็นที่รู้จักในด้านคุณภาพผลผลิตข้าวรวมทั้งผลิตภัณฑ์จากข้าวอินทรีย์
 - 4) ขยายแนวคิดการจัดการพื้นที่นาของตนเองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อกระตุ้นให้ผู้สนใจหันมาให้ความสำคัญกับการผลิตและการบริโภคข้าวอินทรีย์รวมถึงวิถีเกษตรอินทรีย์
5. ควรขยายความร่วมมือการทำงานอินทรีย์แปลงใหญ่ของผู้ปลูกข้าวอินทรีย์เพื่อร่วมกันกำหนดแผนการผลิต แผนการตลาดและสามารถร่วมกันกำหนดราคาที่เป็นธรรมต่อตนเองและต่อผู้บริโภค
6. ควรสร้างกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ให้เป็น Smart Farmer ที่มีคุณภาพ
 - 1) การพัฒนาให้ผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการผลิต ได้แก่ การใช้โดรนพ่นปุ๋ยน้ำชีวภาพ การใช้เครื่องมือควบคุมเครื่องดำน การใช้ app ตรวจสอบสภาพภูมิอากาศ การใช้ app บัญชีรายรับรายจ่าย รวมถึงการสืบค้นหาข้อมูล เป็นต้น
 - 2) การเพิ่มช่องทางการจำหน่ายข้าวโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ด้วยการใช้สื่อสาธารณะ เช่น website Facebook Line เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพทั่วไปของกลุ่มผู้ปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์พบว่า มีพื้นที่ทำการเกษตรที่เป็นของตนเองน้อย ส่วนใหญ่เช่าพื้นที่ เครื่องจักรการเกษตร ส่วนใหญ่ทางกลุ่มไม่มีรถเกี่ยวข้าว และด้านการตลาด ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ด้านการตลาด สภาพปัญหาของกลุ่ม ส่วนใหญ่มีปัญหาด้านเมล็ดพันธุ์ ส่วนใหญ่ไม่มีการเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้สำหรับทำพันธุ์ บางส่วนเก็บไว้แต่ไม่เพียงพอ ปัญหาด้านการเก็บเกี่ยว ส่วนใหญ่ใช้เครื่องจักร เมื่อเก็บเกี่ยวมาแล้วขาดผู้ฉางในการเก็บผลผลิต และด้านการตลาด ซึ่งเป็นปัญหามากสำหรับกลุ่มขาดตลาดรองรับที่แน่นอนในการรับซื้อผลผลิต ราคา

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ผลผลิตไม่มีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับการปลูกข้าวแบบเคมี ซึ่งสอดคล้องกับบทความสยามรัฐออนไลน์ (2561) กล่าวถึงปัญหาเกษตรกรไทยในเรื่อง ปัญหาด้านปัจจัยและฐานทรัพยากรการผลิต ทั้งเรื่องที่ดินทำกิน เกษตรกรจำนวนมากไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ต้องเช่าที่ดินทำกิน และเกษตรกรที่ยังมีที่ดินจำนวนมากแต่ละปีต้องสูญเสียที่ดินทำกินให้กับสถาบันการเงิน ปัญหาการเข้าไม่ถึงทรัพยากรการผลิต และปัญหาเรื่องตลาด ตลาดเป็นของพ่อค้า แต่การลงทุนและความเสี่ยงเป็นของเกษตรกร เกษตรกรจึงไม่มีส่วนในการตัดสินใจกำหนดราคาตลาด ราคาผลผลิตการเกษตรจึงไม่เป็นธรรม ไม่แน่นอน ขึ้นๆ ลงๆ ตามอำนาจซื้อของพ่อค้าขณะที่ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มสูงขึ้น

แนวทางการพัฒนา ควรให้กลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ ในด้านการเตรียมดิน เตรียมเมล็ดพันธุ์ การดูแลบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว ส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ด้วยกัน ในบทความวิชาการของอรุณ เกียรติพิรุฬห์ (2555) การสร้างแรงจูงใจในการปลูกข้าวอินทรีย์ประเด็นที่สำคัญประการหนึ่งในการสร้างแรงจูงใจเกษตรกร คือการคัดเลือกตัวแทนเกษตรกรที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนในฐานะผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ที่ได้รับผลตอบแทนสูง มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์การปลูกข้าวอินทรีย์ที่ประสบความสำเร็จมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงความสำเร็จของการปลูกข้าวแบบอินทรีย์ เกี่ยวกับกระบวนการปลูกข้าวอินทรีย์ สารกำจัดแมลง วัชพืช สารบำรุงข้าวจากธรรมชาติ และการเอาใจใส่ดูแลที่นาอย่างสม่ำเสมอ และแสดงให้เห็นด้วยว่าการปลูกข้าวแบบอินทรีย์ให้ผลตอบแทนสูงกว่าการปลูกข้าวแบบเกษตรเคมี ควรส่งเสริมให้กลุ่มเข้มแข็ง และสร้างการตลาดหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งควรมีการแปรรูปข้าวเป็นผลิตภัณฑ์อื่นเพื่อสร้างความแตกต่าง ในส่วนของการแปรรูปข้าวเพื่อสร้างความแตกต่างนั้น ในส่วนของเอี่ยม ทองดี (2550) ให้ความสำคัญกับการแปรรูปข้าวในรูปแบบต่างๆ ซึ่งเป็นการสร้างนวัตกรรมข้าวไทยให้มีศักยภาพ และพัฒนาไปสู่เชิงพาณิชย์ เป็นประโยชน์ทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว นอกจากนี้ในส่วนของโยบายปี 2560 ของกรมค้าข้าว ในด้านพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวและสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น จัดทำมาตรฐานข้าวอินทรีย์ ลดการใช้ปัจจัยการผลิตที่ฟุ่มเฟือย ละเว้นการใช้สารเคมีที่ไม่จำเป็น เลิกใช้สารเคมีทุกชนิด จัดทำผลิตภัณฑ์จากข้าว ได้แก่ 1) เครื่องสำอางเวชภัณฑ์ (แป้งทาตัวเด็ก แป้งพัพพี ครีมบำรุงผิว) 2) อาหาร อาหารหลัก (อาหารว่าง เครื่องดื่มไม่ใช้แอลกอฮอล์ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เครื่องปรุงรส เครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ) 3) วัสดุพลังงาน (ถ่านแกลบ เอทานอล) 4) ผลิตภัณฑ์ไม่ใช่อาหาร (กระดาษ วัสดุสำนักงาน สิ่งประดิษฐ์ไบโอพลาสติก) พัฒนานวัตกรรมแปรรูปข้าวสู่การตลาดเชิงพาณิชย์ ตลาดเฉพาะ การพัฒนาและส่งเสริมข้าวคุณภาพเพื่อตลาดเฉพาะ และการเชื่อมโยงและประชาสัมพันธ์ สร้างตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์ พร้อมสร้างตลาดรองรับควบคู่กันไป และสอดคล้องกับปราโมทย์ ยอดแก้ว (2560) การพัฒนาการตลาดข้าวอินทรีย์ในสังคมไทยที่ได้เสนอไว้ว่า การพัฒนาการตลาดข้าวอินทรีย์ในสังคมไทย ต้องรู้จักการหาโอกาสทางการตลาด เพื่อการพัฒนาการตลาด 3 ขั้นตอนคือ ขั้นแรกเป็นการพัฒนาขบวนการให้มีจิตวิญญาณเกษตรอินทรีย์ มีความรู้ความเชี่ยวชาญสามารถพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้หรือเพื่อการท่องเที่ยวได้ ขั้นที่สองเป็นการผลิตที่เน้นคุณภาพ ให้ถึงคุณค่าต่อความคิดสร้างสรรค์ และขั้นที่สามเป็นการบูรณาการส่งเสริมการตลาดอินทรีย์ เชิงรุกอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการมีตลาดนัดสีเขียว การจำหน่ายกับองค์กรหน่วยงานของรัฐ หรือการ พัฒนาการตลาดร่วมกันของทุกภาคส่วนตามวิถีสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. องค์กรบริหารส่วนตำบลควรรวมทั้งเกษตรกรอำเภอ ควรนำข้อมูลดังกล่าว ไปบรรจุไว้ในแผนของหน่วยงานให้การช่วยเหลือหรือสนับสนุน เช่น การส่งเสริมให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง พัฒนากลุ่มผู้เกษตรอินทรีย์ให้ได้รับรองเครื่องหมายข้าวปลอดภัยหรือข้าวอินทรีย์ จะทำให้กลุ่มมีอำนาจต่อรองจากพ่อค้าคนกลาง
2. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ควรสนับสนุนองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย และสนับสนุนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักศึกษา โดยให้นักศึกษาเข้าไปช่วยเหลือในส่วนที่ทางกลุ่มยังไม่เข้มแข็ง เช่น การแปรรูปข้าว เป็นข้าวสารบรรจุถุง ขนม หรืออย่างอื่นที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มได้
3. จังหวัดกำแพงเพชร ควรสนับสนุนงบประมาณด้านเกษตรปลอดภัยให้กับหน่วยงานที่เข้าไปสนับสนุน และกำกับติดตามให้เกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจน

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาผลของการนำแนวทางการพัฒนาไปประยุกต์ใช้จริง โดยนำวิธีการดังกล่าวไปทดลองใช้ เช่น ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนการจัดซื้อข้าวอินทรีย์ไปใช้บริโภคหรือให้บริการ ในหน่วยงานของรัฐ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล สถานที่ราชการ และการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายข้าวโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ด้วยการใช้อินเทอร์เน็ต เช่น website Facebook Line เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการข้าว. (2561). รายงานสถานการณ์การเพาะปลูกข้าว รอบ 2560/2561. กรุงเทพฯ: กระทรวงพาณิชย์.
- กระทรวงพาณิชย์. (2561). มูลค่าการส่งออกสินค้า. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2561). เร่งขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ ยกกระดับเกษตรกรรายย่อย. [Online]. Available: <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/799364> [2561, กันยายน 22].
- ชุติมา บุญยประภัศร. (2561). ไทยแชมป์ส่งออกข้าว. Online]. Available: <https://www.posttoday.com/economy/540594> [2561, กันยายน 3].
- ปราโมทย์ ยอดแก้ว. (2560, พฤษภาคม). การพัฒนาการตลาดข้าวอินทรีย์ในสังคมไทย. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์, 5(ฉบับพิเศษ), 406 – 420.
- ใบทองแห้ง. (2560). ข้าวอินทรีย์. [Online]. Available: https://voicetv.co.th/read/H16UEF_kG [2561, กันยายน 3].
- รัฐบาลไทย, กลุ่มงานประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ (2560). การยกระดับเกษตรกรไทย. [Online]. Available: <http://www.thaigov.go.th/news/contents/details/4223> [2561, มิถุนายน 26].
- สยามรัฐออนไลน์. (2561). ปัญหาภาคการเกษตร. [Online]. Available: <https://siamrath.co.th/n/43346>. [2561, สิงหาคม 22].
- สุดใจ ธารธารทอง. (2560). อินทรีย์จากสารเคมีการเกษตร. [แผ่นพับ]. นครราชสีมา: เครือข่ายเกษตรอินทรีย์วังน้ำเขียว.
- อรกช เก็จพิรุฬห์. (2555, มกราคม-มิถุนายน). การสร้างแรงจูงใจในการปลูกข้าวอินทรีย์ด้วยการวิจัย. วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน Journal of Community Development Research, 5(1), 113 - 124.
- เอี่ยม ทองดี. (2550). นวัตกรรมข้าวไทยจากฝีมือคนไทย. [Online]. Available: http://www.thairice.org/html/article/pdf_files/SCG_Magazine.pdf [2561, กันยายน 5].